

nelidskostí před a po komunistickém puči (na rozdíl od Milana Hübla jsem tomu tehdy byl v londýnském Ústavu Edvarda Beneše přítomen). Ministr kritiku a sebekritiku otevřeně provedl, ale příslušníci další generace, pánové Horák, Jonáš, Luža a Povolný, ti se přece od jakékoli kritiky odsunu musí přísně distancovat, vždyť jsou přece funkcionáři !

Dopis Radomíra Luži z Nového Orleansu je přístojně charakterizován terminologií, kterou tento pán používá, totiž « bullshit, neboli býčf lejno ». Tentokrát v předměstském slangu, opět jednou za všechno mohou jiní, Israelci za svou « politiku odvety » (PLO, jak se zdá, u pana Luži nemůže za nic), spojenci za letecké útoky proti německému civilnímu obyvatelstvu (a co anglické civilní obyvatelstvo včetně Pavla Tigrida, to nic, pane Lužo ?), atd. atd., jenom pan Luža a národ český nemůže nikdy za nic. A jaké prý má Pavel Tigrid právo kritizovat národ český ? Odpověď je nasnadě : rozhodně větší než má pan Luža na kritiku spojenců a Israele.

Také po stránce akademické jsou tu jevy podivuhodné. Tak pan Luža – na rozdíl např. od Hugh Setona Watsona – se domnívá, že historik nesmí hodnotit, a nesmí se pokoušet o vysvětlování kausálních nexů. Zřejmě si pan Luža myslí, že historikem je on a nikoli Seton Watson, a plete si historii s historiografií či vydáváním Pečfrkova kalendáře. Ale abych mu nekřivdil : snad to pan Luža dobře ví, ale hodnocení používá pouze tam, kde se mu to hodí.

Tak se člověk ptá : kdypak ti čeští « reprezentanti » konečně vyrostou ? (Jedinou duchovní potěchou v diskusi o odsunu v čísle 58 *Svědectví* je eminentně rozvážná a metodologicky vynikající stať Zdeňka Mlynáře.)

S pozdravem

*Hanuš Hájek (Mnichov)*

*Mily přáteli...*

Nevím, koho tak oslovuji. Pisatelé obdobně nadepsaných dopisů, nad nimiž se zamýšlím, také nevěděli. Výměna dopisů, mnohokrát opisovaných, se v naší zemi stává základním prostředkem k výměně názorů a k utváření veřejného vědomí. Vědomí, ne jen mínění. Veřejné « mínění » je často jen nekritický odraz anonymních předsudků doby. Mám je třeba něčeho základnějšího, veřejného *vědomí*, že v našem životě zdaleka není všechno neproblematické, že zdaleka ne všechno se dá vyřídit jednoznačným míněním. Právě v základních otázkách, v otázce občanské statečnosti a občanské odpovědnosti, v otázce lidských práv a státních rozhodnutí, je daleko důležitější vědomí celé složitosti problému a schopnost pochopit i názory zcela odlišné od našich vlastních, názory, které odmítáme. Není na světě národa, který by se mohl honosit jednoznačnou nevinností všeho svého konání. V tom jsou národy zcela jako lidé. Každý nese na svých dějinách své temné a bolestné skvrny. Rozdíl mezi humánním, civilizovaným národem a národem barbarickým není rozdíl nevinnosti a viny, ale toho, jak se který národ vypořádává se stinnými a problematickými stránkami svých dějin, Kainovým znamením nekulturního národa je, že apriorně prohlašuje za dobré všechno, co kdy učinil. Jakýkoliv pokus o kritické zamýšlení nad morálitou vlastních činů odsuzuje jako zradu a ublíží je klackem a nadávkou : « sr...ky ! » či exilovou češtinou, « bullshit ! ». Máme svou pravdu : co je české, je hezké – a basta ! Oproti tomu kulturní národ si dovede přiznat mnohoznačnost, složitost i problematičnost svých dějin a dovede je podrobit nezaujaté kritice. I když svou minulost nemůže odčinit, zachovává si tím mravní rovnováhu. Nemusí zjednodušovat, nemusí lhát.

Proto považují dopisové debaty, které se dnes mezi námi rozvíjejí, za známku mravní vyspělosti, ne za « rozklad » svobodného myšlení. Sevřené šiky přenechám straně a vládě. Pro svůj národ si přeji otevřenou hlavu.

Debatu o « odsunu » považuji za naléhavě nutnou. Násilné vysídlení jedné čtvrtiny historického obyvatelstva našich zemí – stejně jako násilné odtržení jedné čtvrtiny jejich území – nemůžeme odbýt jednoduchým « míněním ». Musíme se otevřeně a hluboce vypořádat s popřeným vědomím, že « odsunem » jsme se dopustili toho, čím nám Hitler vyhrožoval. Jenže k « odsunu » zas nedošlo jen tak, pro nic za nic, uprostřed hlubokého míru. « Odsun » byl částí války. Měl svou předeihu v mnichovské tragedii naší republiky a svou ironickou dohru po Únoru : vysídlením jsme nechtěně zachránili své někdejší německé spoluobčany před vleklou kalvárií, kterou zbytek národa prochází už třicet let. V tak složité otázce není místa pro paušální soudy, tím méně pro grobiánský dogmatismus, na jaký jsme zvyklí ze stránek *Rudého práva*. Je třeba skutečného zamyšlení, a to znamená poctivou snahu o pochopení i perspektiv nám zcela cizích.

### Celonárodní česká politika

Pro mnoho lidí z generace, která vyrostla v hlubokém míru, je každá obhajoba « odsunu » *a priori* nepřijatelná prostě proto, že je režimní. Třicet let od Února je i nás přesvědčilo, že pravda je vždy opak toho, co píše *Rudé právo* – a to « odsun » hlučně obhajuje. Jenže v roce 1945 neprosazovali politiku systematického vysídlování nečeského obyvatelstva našich zemí jen komunisté. Pokud je to vůbec možné zjistit, zdá se, že iniciativa vyšla od prezidenta Beneše, se souhlasem i západních spojenců. V každém případě ji po válce podporovaly všechny tehdy povolené strany. Jistě, naše tehdejší svoboda byla uzounce omezená. Komunisté cílevědomě využívali poválečné davové psychózy k ničení nepohodlných osob – a nařčení, « zastává se Němců », mělo tehdy explozivní účinek. Ani ministr spravedlnosti, dr. Jaroslav Stránský, který si byl hluboce vědom právních i mravních následků takového hromadného zákroku pro řád a svobodu naší společnosti, se necítil dost bezpečný, aby své výhrady vyjádřil veřejně. Je možné, že mnozí pochybovali. Přesto nevidím důvod k domněnce, že politika vysídlování byla « komunistická », prosazovaná komunisty proti zjevné vůli národa. Zdá se mi, na základě dobových dokumentů i osobních vzpomínek, že tehdy to byla skutečně nadstranická, celonárodně česká politika. Podporovali ji i poctiví lidé dobré vůle. S jejich důvody nemusíme souhlasit, ale potřebujeme je pochopit.

To zas není snadné pro generaci odchovanou v míru, ostatně ani pro generaci navyklou od války na mírové podmínky. Představa, že bychom vyháněli ženy a děti z horských chalup, holili jim hlavy, naháněli je s ubohými pytlíky nejnutnějších potřeb do « sběrných » táborů, vyháněli je ze země, která jim od pradávna byla domovem stejně jako nám, to pro nás je už skoro nepředstavitelné. Tak se chovali Rusové v pobaltských zemích, Němci v obsazených územích, ale my přece jsme kulturní národ ! Dnes je to pro nás naprosto otřesná, nepřijatelná představa. To, že dnešní režim politiku vysídlení obhajuje, je pro mírovou generaci jen další důkaz, že je to barbarský režim.

Jenže na konci druhé světové války byla situace docela jiná. Neměli jsme za sebou třicet pět let míru. Žili jsme v pocitu, zdaleka ne neoprávněném, že jsme o vlas unikli fyzické záhubě národa. V paměti jsme ještě ani z části nezneutralizovali smrtelnou hrůzu masových vražd a nesmírného utrpení. A byli jsme přesvědčeni, že tomu všemu nás vystavila především národnostní nesourodnost našeho státu. Dnes často obhajujeme nebo odsuzujeme « odsun » z hlediska « historické spravedlnosti », jako odvetu za Mnichov : zasloužili (resp. nezasloužili) si to ! Naše tehdejší perspektiva byla jiná. « Odsun » se nám jevil

především jako *historická nutnost* k zabezpečení našeho národa a státu ve smrtelném ohrožení.

### Dynastická legitimita

Snažím si oživit, jak se nám to tehdy jevilo. Především Mnichov nás přesvědčil, že v naší geopolitické situaci není český stát udržitelný v českých zemích se smíšeným obyvatelstvem. Na 90 % německých voličů volilo Henleinovu Sudetoněmeckou stranu – a i někteří sudeští antifašisté schvalovali v zásadě myšlenku připojení pohraničních území k Německu, byť až po Hitlerově budoucím pádu. V Londýně za války protestovala skupina německých uprchlíků z Československa proti zrušení mnichovské dohody. Nebezdůvodně jsme dospěli k přesvědčení, že naši Němci se dlouhodobě nesmíří s českým národním státem. K tomu přistupovalo druhé přesvědčení, vybičované do krajnosti válkou, především heydrichiádou – že jen český národní stát může zaručit bezpečí českého národa. Výsledek je nasnadě: jakmile jsme jednou začali uplatňovat západoevropskou, romantickou představu výrazně národního státu v národnostně smíšené středovýchodní Evropě, muselo nezbytně dojít k podstatným přesunům obyvatelstva, aby se vytvořila národnostně homogenní území pro národní státy.

Jistě, myšlenka národního státu nebyla český vynález roku 1918. Máme tu co dělat s vývojem mnoha staletí. Snad bychom k jeho počátkům mohli započít i překlad bible do národních jazyků v patnáctém a šestnáctém století. Zcela jistě k němu patří Jozefínské prosazování němčiny místo neutrální latiny jako jazyka veřejné správy a výchovy v osmnáctém století. V devatenáctém století přispěla napoleonská exploze francouzského nacionalismu. Rakousko-uherské vyrovnání vyřadilo Čechy z podílu na státu jako státotvorný národ a tak přispělo k přesvědčení, že Čechové musí mít vlastní stát. Vznikem toho státu se někdejší « státotvorný » německý živel v českých zemích dostal do postavení menšiny, kterou Hitler a Henlein přesvědčili, že pro ni není místa v českém národním státě. Pak Mnichov – a konečně « odsun ».

Hybnou silou celého vývoje je postupné nahrazování dynastické legitimity národností jako základem státu. To samo patří k demokratizaci evropských společností a v poměrně homogenních zemích jako je Holandsko či Francie je to celkem neproblematický přesun. Jenže když « národ » nahradí mocnáře jako základ legitimity v národnostně smíšené zemi, dochází nutně k tomu, že jedna národnost se stává « státotvornou », druhá « menšinovou ». Být menšinou ve vlastní zemi, třeba i neutlačovanou, plnoprávnou menšinou, je trpký úděl. Není divu, že Češi nebyli ochotni spokojit se s postavením menšiny v čím dál tím němečtějším cislejtánském Rakousku – či Němci s postavením menšiny ve výrazně, někdy bohužel až malicherně českém Československu. Stanovit hranice podle národnosti by snad, opravdu jen snad, bylo bývalo možné v Uhrách, kde neexistovala žádná historická hranice. Bylo to naprosto vyloučené v korunních zemích, kde historická hranice je přes tisíc let stará a národnostní hranice by odsoudila český stát k neschopnosti života. Měli jsme zemi českoněmeckou. Když jsme se v této zemi rozhodli vytvořit národní stát, muselo dojít buď k vysídlení Čechů, nebo k vysídlení Němců. Sami jsme si to nechtěli doznat. Němci to domyslíli do důsledků: za druhé světové války hrozilo českému národu nejen vysídlení, ale i možné vyhlazení. Jenže Německo prohrálo válku. Došlo tudíž k vysídlení Němců. V roce 1945 nám to nepřipadalo v nejmenším nelogické.

### Historická spravedlnost

K popisu tehdejšího myšlení je třeba dodat mimo pocit krizové ohroženosti a z ní vycházející « historické nutnosti » ještě další prvek, tehdejší hluboký pocit « historické spravedlnosti ». Mnichovská tragedie a válečné utrpení námi hluboce otřásl. Vynořili jsme

se z orgie bezpráví, ponižování, věznění, ničení a vraždění. Naši mučitelé se nám za války nejevili jako « hitlerovci » či « nacisté », ale jako *Němci*. Nejen nacističtí důstojníci, ale i nevinné ženy a děti zcela nepolitických Němců se podílely na výsadách německví. Nepřipadalo nám tudíž nijak nespravedlivé, že se po válce ženy i děti podílely na následcích porážky. Prožili jsme příliš mnoho nezasloužených osobních tragedií, než abychom se mohli citově angažovat v « historicky zasloužené » osobní tragedii lidí, kteří se nám jeví jako spolupůvodci naší národní tragedie. Domáhali se návratu do říše – tak ať jdou. Vysídlení čtvrtiny historického obyvatelstva našich zemí se nám zdálo historicky nutné i historicky spravedlivé.

Tak asi jsme uvažovali a rozhodovali na konci války, a tu perspektivu jsme si v roce 1948 přinesli do exilu, kde v izolaci ciziny přežívá setrvačností až dodnes. Doma přežívá z jiného důvodu : režim ji usilovně udržuje při životě. Má k tomu své důvody. Perspektiva « historické » nutnosti či spravedlnosti automaticky relativizuje právo a spravedlnost. Co je reálné je prý i rozumné : z « historického » hlediska se dá ospravedlnit cokoli. Už před pučem podřývali komunisté základní právní záruky, které jim stály v cestě k moci, historickou relativizací. Z nároku na lidská práva se podle té zásady vylučují ti « historicky neoprávnění ». Na konci války to byli Němci a kolaboranti, ale stejný princip se uplatnil o nemálo později proti agrárikům, pak « kapitalistům », kulakům, buržoustům a konečně dnes proti každému, kdo se vzpříčí vládní a stranické svévoli. Komunisté nepopírají lidská práva : jen z nich vylučují ty neoprávněné. Je to ovšem vrchol vši sofistiky, jenže jakmile jednou přistoupíme na princip « historické relativity » mravních hodnot, těžko se tomu bráníme. Pro režim je důležité prosazovat zásadu « historické relativity » v případě « odsunu », kde je pro mnoho nekomunistů nejpříjemnější, protože ji akutně potřebuje k zdůvodnění jiných, dnes daleko aktuálnějších postupů. Historická nutnost nás začlenila do sovětské zájmové sféry, vysvětluje srpnovou okupaci, ospravedlňuje přístupy našich místodržících. Snad to není, co bychom si přáli, jak často dozná soukromě i vyšetřovatel StB, ale uznejte « nutnost » ! Ostatně můžeme nalézt i « historickou spravedlnost » v našem dnešním údělu – pykáme třeba za hříchy buržoazie, jak s oblibou tvrdíval teolog Josef Hromádka. Historický relativismus vše ospravedlňuje : čím víc musí režim ospravedlňovat, tím houževnatěji se jej musí držet.

Jenže to je i důvod, proč svobodně myslící lidé v zemích reálného socialismu musí historický relativismus odmítnout. Proti « historické nutnosti » dnešního režimu se svobodně myslící lidé, v Sovětském Svazu neméně než u nás, mohou a musejí dovolávat lidských práv, která žádná historická nutnost nemůže relativizovat. Musí trvat s Kantem na základní, neochvějně platnosti rozdílu mezi dobrem a zlem, dovolávat se mravního smyslu našeho lidství. Z historického relativismu vychází výmluva a omluva pro všechno, co je momentálně « reálné » – vhodné, záhodné, pohodlné. Oproti tomu základem svobody i spravedlnosti je nesmlouvavé přesvědčení, že v lidských vztazích existuje nezaměnitelně pravda i lež, dobro i zlo, s transcendentální platností bez ohledu na to, co je historicky « pochopitelné » či vysvětlitelné, « spravedlivé » či « nutné ».

Perspektiva hnutí za lidská práva je nutně perspektiva Masarykova humanismu, Kantova mravního zákona, křesťanského pojetí Božího přikázání, Platonovy Ideje Dobra, stoického přesvědčení o platnosti rozumu. Na tom, jak to vyjádříme, nesejde. Jde o to, že pravdivost a spravedlivost lidského soužití se neodvozuje z momentální situace. Pracovat v odboji v roce 1940 nebylo výhodné : byla to mravní povinnost. Zastávat se dnes lidských práv není výhodné či historicky nutné : i to je mravní povinnost života v pravdě. Lidská práva, kterých se pro svůj národ domáhají svobodně myslící v zemích reálného socialismu, patří k základním věcem člověka. Nikdo, bez ohledu na momentální situaci, nemá právo upřít člověku právo na pravdu, na svobodu svědomí a slova, na bezpečí a

celistvost osobního bytí, na svobodu styku a pohybu, na domov... a už jsme v tom : právo na domov. Historická situace může vysvětlit, nemůže ospravedlnit. Vysídlení německé čtvrtiny historického obyvatelstva našich zemí představuje popření základního lidského práva na domov. Nemůžeme se dovolávat lidských práv pro sebe a schvalovat popření lidských práv pro druhé, byť máme sebelepší důvod k rozhořčení.

### Pravda lidských práv

Mnoho exulantů, kteří v daleké cizině věrně, vytrvale a poněkud bezmyšlenkovitě se drželi představ o domově, s nimiž odcházeli v roce 1948, si to těžko uvědomuje. Akutně si to však musí uvědomovat opozice v republice. Ta hrstka statečných, posledních dědiců Masarykových, která se rozhodla pro život v pravdě, nemá jinou oporu než pravdu. Tváří v tvář útlaku, výslechům, ponižování, pronásledování, žalářování nemůže taktizovat. Nemá jinou jistotu než jasné vědomí, že na světě je ještě rozdíl mezi pravdou a lží, dobrem a zlem, jistotu mravního smyslu života. Musí se nutně, nesmlouvavě držet poznání mravního řádu, který nepodléhá ohledům na « zájmy dělnické třídy », na přání sovětů či na historickou nutnost. Proto ti, kdo se doma rozhodli pro život v pravdě, nemohou o vysídlení německé části našeho obyvatelstva uvažovat z hlediska historické relativity, jak jsme to zcela pochopitelně dělali po válce. To všechno může být pravda, ale je i základnější pravda lidských práv. Upřít člověku právo na domov je zlé, ne dobré : historická nutnost to může zdůvodnit, ne však ospravedlnit.

Jak jednou přestaneme ospravedlňovat, můžeme si doznat i mnoho dalších popřených skutečností. Jednou je, že české země měly od pradávna nejen české, ale i německé obyvatele. Čechy byly domovem a vlastí svým německým obyvatelům stejně jako českým. Němečtí stejně jako čeští obyvatelé se podíleli na osudech této země. Ne všichni Češi jsou Češi : jsou tu i ti druzí Češi, lidé, jejichž životy byly spjaty s osudem české země, ač nebyli české národnosti.

Tu ztěžuje myšlení skutečnost, že podobně jako v maďarštině nelze rozlišit pojmy « maďarský » a « uherský », v češtině nemáme rozlišení pro pojmy « böhmisch » a « tschechisch ». Slovem « český » označujeme bez rozdílu český národ v úzce historicko-jazykovém smyslu i národ země české v širším, historicko-zeměpisném smyslu. Jenže národ země české je něco jiného než český národ. Na jeho dějinách i životě, na tvorbě duševní skutečnosti české země se podíleli nejen Češi v jazykovém smyslu, ale také « Češi » (nyní v zeměpisném smyslu ; rozlišme to od jazykového starším psaním, Czechové) jiných národností. Byli mezi nimi Slováci, Židé, maďarští faráři po tolerančním patentu a ovšem Němci, němečtí skláři a horníci, němečtí salašníci z Vorarlbergu, kteří zalidnili naše pohraničí, němečtí vědci na našich univerzitách. Nemám tu na mysli Němce z říše, kteří přechodně působili v českých zemích. Myslím na všechny ty, kdo životem mnoha generací spjali svůj osobní osud s osudem této země. Stali se příslušníky národa české země, Czechy německé či jiné národnosti.

K těm patří třeba Franz Kafka. Kafka byl nesporně « Czech » – celým svým dílem náleží ke kulturnímu okruhu národa české země. Nebyl Čech v jazykovém smyslu ; byl židovského původu a psal německy. Patřil však proto ke společenství lidu české země o něco méně, než kdyby byl psal česky ? Či byl jeho přínos cennější o to, že přesahoval úzké meze tehdy velice provinčního jazykového češství ? Co vědec jako Wolfgang Brügel, znalec česko-německých vztahů a veliký dědic Masarykova odkazu, který se vždy aktivně podílel na osudech našeho národa, doma i v exilu ? I ten náleží plně k národu země české, ale není to Čech : je Čechem v onom širším smyslu. Czech německé národnosti. Nebo herec a spisovatel Petr Lotar. Nebo ... seznam by byl nekonečný. Národ české země vděčí za svou velikost z velké části i těm druhým Čechům, Czechům jiných

národností, od slavných a známých až po bezejmenné krkonošské tkalce a skláře, kteří proslavili ve světě český křišťál. Těm všem byly české země domovem a těžko bychom jim upírali stejně základní právo na českou vlast jako Čechům české národnosti.

### Provinění sudetoněmeckého hnutí

Bylo by nepoctivé dělat si iluze o « našich » Němcích, že ti « naši » byli « hodní » oproti těm zlým z Říše. Skutečnost, kterou zas obvykle opomínají dnešní sudetoněmečtí mluvčí, je poněkud jiná. Výbojný německý nacionalismus a šovinismus našly nejúrodnější půdu právě mezi « menšinovými » Němci v německých zemích starého Rakouska. Většina « našich » Němců se nehlásila k onomu « národu české země », ale k německému národu : jedna z opomínaných historických kuriozit je skutečnost, že Němci se odtrhli od starého Rakouska – tedy mocnářství trůnu habsburského – ještě dva dny před Čechy. Henleinovo sudetoněmecké hnutí neusilovalo o zrovnoprávnění německé části národa země české, ale o roztržení té země a popření toho národa. Za války byli právě sudetští Němci často nejfanatičtějšími stoupenci nacionálního socialismu a nejhouževnatějšími pracovníky říšského správního aparátu v protektorátu. Samozřejmě byly výjimky, a bylo jich daleko víc, než si obvykle uvědomujeme. Jako celek však naši němečtí spoluobčané usilovali o zničení českého národního státu. Odtud poválečné rozhodnutí pro « odsun », a bylo to historicky zcela pochopitelné rozhodnutí, nezbytné pro ničí narušovanou existenci našeho ryze národního státu. Vyjadřuje rozhodnutí zúžit národ české země výhradně na jeho « spolehlivou » českou složku.

Jenže to je hluboce problematické rozhodnutí. Nečeská část národa českých zemí patřila této zemi a země jí odvěkým právem. Československá republika měla naprosto nepopíratelné právo soudit a trestat své občany německé národnosti za válečné přestupky. Německá národnost neospravedlňuje ani diskriminaci z české strany, ani kolaboraci z německé strany. Lidé, kteří se provinili proti Československé republice a jejímu lidu za války, patřili nesporně před soud zcela bez ohledu na národnost. Sudetoněmečtí mluvčí nemají mravní nárok na rozhořčování se nad nespravedlností « odsunu », dokud zcela jasně a jednoznačně nedoznají strašlivé provinění sudetoněmeckého hnutí proti republice, proti lidu, proti vlasti české – v širším smyslu : české – zemi. Jenže ani my nemáme právo na mravní rozhořčování, pokud si nedoznáme, že « odsun », systematické vysídlení jedné čtvrtiny historického obyvatelstva naší země na základě vylučovacího principu, který pak komunisté uplatňovali dál proti nám samým, byl aktem hlubokého bezpráví, základním narušením lidských práv. Chceme-li se dovolávat lidských práv, mravního zákona a nadčasové spravedlivosti, musíme si doznat, že násilné vysídlení našich německých spoluobčanů je mravně neospravedlnitelné, byť by bylo sebestupnější.

Osobně je považuji nejen za mravně nespravedlivé, ale také za nemoudré. Bojím se sevřených šiků, bojím se našeho křečovitého, nesnášenlivého šovinismu. Národ české země, na jehož životě a tvorbě se podílejí Slováci, Rusíni, Češi, Židé, Němci, považuji za daleko bohatší lidské společenství než národ český v úzkém jazykovém smyslu. Národy i lidé rostou pestrostí a mnohotvárností, zakrňují každým glajchšaltováním. Silně mě ovlivnil příklad Ameriky, která roste a sílí od svého vzniku právě svou různorodostí, svou inkluzivitou. Každým zužováním svého pojetí národa české země ochuzujeme sami sebe. Přál bych si, aby až se správa věcí českých zas vrátila do rukou lidu naší země, ten lid s otevřenou náručí vítal každého, kdo se chce podílet na společném životě, práci, dějinách i ideálech české země, bez ohledu na jazykovou národnost, aby nevylučoval nikoho, kdo se s dobrou vůlí chce stát částí národa české země. Přál bych si, aby zas bylo možné mluvit o Čechách (či Čechách) německé či jiné národnosti.



## Problém národního státu

Jenže tu to právě vězí. Naši němečtí spoluobčané, spolu s námi lidé české země prokázali ve třicátých letech naprostou neochotu k přijetí českého národního státu za svůj. Naše poválečné přesvědčení, že český národní stát si vyžaduje výhradně českou demografickou základnu, považuji za celkem realistické : nikdo nechce být « menšinou ». A tu mi vyvstává další otázka : jestliže si idea čistě národního státu vyžaduje tak zásadní narušení lidských práv, jaké představují násilné přesuny obyvatelstva, jestliže si vyžaduje tak pronikavé ochuzení našeho života, jaké představuje vyčlenění jedné čtvrtiny obyvatel z národního společenství, není pak myšlenka národního státu sama vysoce pochybná a nadměrně nákladná pro zem tak různorodou, jako je naše ? Chápu, že němečtí občané českých zemí považovali výrazně český stát v těchto zemích za dlouhodobě nepřijatelný, a tudíž by jej dlouhodobě museli zničit – nebo být « odsunuti ». Avšak nebylo by v našich podmínkách daleko výhodnější docela jiné pojetí státu, pojetí etické a zeměpisně historické ? Nebylo by pro nás daleko výhodnější a moudřejší usilovat o stát, který by byl výrazem historicko-zeměpisné fakticity a humanitního ideálu naší země ? Stát, který by byl státem českým, ne jen českým : státem všech, kdo svůj osobní osud spojují s osudem národa české země, bez ohledu na národnost ? Stát, který by všichni lidé českých zemí mohli chápat jako skutečně svůj ?

Nevím, je-li to možné. Masaryk si tak představoval Československou republiku. Jeho úsilí narazilo rovnoměrně na český nacionalismus, který trval na výrazně českém rázu nového státu, i na nacionalismus českých Němců, kteří z velké většiny odmítali stát českých zemí a dožadovali se stejně národního státu německého, ať už pod názvem Deutschböhmen či Sudetenland. A, jak už řečeno, myšlenka národního státu si nutně vyžaduje národní území a tudíž odsuny, vylučování, « očišťování » – a glajchšaltování. I náš « odsun » byl nevyhnutelným následkem myšlenky národního státu, kterou zastávali čeští Němci stejně bezohledně jako čeští Češi. Jenže následky, byť nutné, jsou tak negativní, že je třeba se znovu zamyslet nad výchozím bodem, nad naším pojetím státu. Není možné nahradit národní stát státem etickým, státem sdíleného dědictví a společného ideálu ?

Nedovedu to posoudit. Chápu, proč došlo k « odsunu » a stejně chápu, proč mnozí z těch, kdo se rozhodli pro život v pravdě, považují za nutné posuzovat odsun z mravního hlediska jako čin bezpráví, který tragicky poznamenal naše právní i mravní vědomí. Ostatně je to v praktickém smyslu akademická otázka. Dnešní režim v žádném případě nepřipustí platnost mravních měřítek – a velice pochybuji, že by se někdejší čeští Němci dnes chtěli stěhovat ze Spolkové republiky do normalizovaného Československa. Otázku « odsunu » považuji za vysoce aktuální v jiném smyslu, jako otázku našeho vědomí a svědomí, s níž se potřebujeme vypořádat, chceme-li svoji budoucnost stavět na zásadách spravedlnosti a lidských práv. Je možné, že se nakonec shodneme, že vysídlení německé části obyvatelstva naší země bylo za daných podmínek tragickou nutností. Či snad dojdeme k názoru, že to byla neméně tragická, krátkozraká chyba, kterou jsme pokřivili své mravní vědomí, ochudili svoji zem a ukřivdili svým spoluobčanům. Nevím, avšak vím, že se nad « odsunem » potřebujeme vážně, kriticky a otevřeně zamyslet v duchu hledání pravdy, ne v duchu boje. Fanatismus některých sudetoněmeckých mluvčích, kteří rozdmýchávají vášně nad « křivdou » odsunu a nejsou ochotní si poctivě doznat strašlivé provinění sudetoněmeckého hnutí vůči české zemi, mi připadá neplodný a zhoubný. Za stejně zaslepující a zhoubný považuji český nacionalismus, který se soustřeďuje na hledání « ospravedlnění » pro odsun a není si ochoten přiznat jeho mravní pochybenost a lidskou zhoubnost. Je třeba hledat tu celou složitou pravdu, neospravedlňovat,

ale chápat, porozumívat. Je to nesmírně obtížné : každý, kdo se o to pokusí, se nutně vystavuje emocionálním útokům ze všech stran. To, mimochodem, platí i o českých Němcích, kteří se odváží zamyslet nad bezprávím a zločinem, jehož se čeští Němci dopustili vůči republice. Každý takový podnět vyvolá v sudetoněmeckém tisku rozhořčenou záplavu spílání. Autor se prý « zastává Čechů », kteří nás vyhnali z domova... Z české strany to známe : každý, kdo se zamyslí nad bezprávím a škodou hromadného vysídlení, se vystaví stejně rozhořčeným útokům, že se « zastává Němců », kteří se proti nám tolik provinili. Že k tomu přesto dochází, za vysokou osobní cenu, považuji za znamení duševní vyspělosti našeho národa.

Neoznámím ti, milý příteli, svou osobní « pravdu ». V tak složité otázce je pravda v diskusi spíš než v závěrech. Sám mám dojem, že vysídlení německé čtvrtiny historického obyvatelstva našich zemí bylo pro národ české země mravně i hmotně zhoubné, že však za daných podmínek to bylo nevyhnutelné. K těm podmínkám bych přičetl německé i české nacionalistické pojetí státu. Tak mě otázka odsunu vede k otázce o tom, jak si vlastně představujeme stát českých zemí v budoucnosti, až se správa vlastních věcí vrátí do rukou lidu této země. Nevím, jaký bude, ale přál bych si, aby nebyl takový, který z bezpráví dělá nutnost. Je to dlouhodobá úvaha. Dnes sedím nad svazečkem průklepových stránek, na nichž se v naší antiguttenbergovské době tříbí naše veřejné vědomí. Roste z nich dvojí uvědomění – jedno, že hromadný zákrok proti celé části obyvatelstva je aktem mravního bezpráví, druhé, že k němu nedošlo náhodně či bezdůvodně. A tak hledám třetí uvědomění : že každá představa o smyslu a pravidlech lidského života, která vytváří situace, v nichž se bezpráví stává (třeba i politováníhodnou) nutností, se tím označuje jako nedostatečné. To platí třeba o sovětském « reálném socialismu », jehož uskutečnění si prý vyžaduje a tím prý i zdůvodňuje dalekosáhlé popření lidských práv, to platí i o našich a německých představách o národnosti a státnosti, které vedou k aktům jako Mnichov a « odsun ». Nemyslím, že z naší debaty vyjde nějaké světoborné rozhodnutí o « odsunu », ale mám pocit, že z ní na místě ztrnulých dogmat vyrůstá živé mravní a historické vědomí, na němž můžeme budovat představy o budoucnosti.

Srdečně Tě, anonymní příteli, zdravím,

*Erazim Kohák (Boston, U. S. A.)*



*Právě vyšlo:*

## **TOPŮRKO PRO KATA**

**Verše Osipa Mandelštama**

v překladu

**Jiřího Kovtuna**

a s předmluvou

**Michel Aucouturiera**

Cena: DM 14.–

*Objednávky na*

**INDEX**

**Společnost pro československou literaturu v zahraničí**

**Postfach 410 511 5 Köln 41. NSR**

Objednejte si knihu novel pražského autora

**Václava Třešňáka**

## **JAK TO VIDÍM JÁ**

**INDEX, společnost pro československou literaturu v  
zahraničí**

**Postfach 410 5111 5 Köln, Německá spolková republika**

## JEDINÉ ČESKÉ KNIHKUPECTVÍ

v západní Evropě s pravidelnou otevírací dobou a skutečným obchodem – Dialog – ve Frankfurtu se dožilo » v březnu dvou roků existence a ještě více boje o přežití a zachování. « Vy ani nevíte, co tu máte », řekl zpěvák Jaroslav Hutka, který volil odchod z Československa teprve loni v říjnu. « Na Václaváku byste byli za hodinu vyprodáni », říkají návštěvníci z Československa. Přitom nejde jen o exilovou literaturu, ale i o knihy, tištěné v Praze. Na rozdíl od pražských prodejen Knihy se v Dialogu stále dostanou. Hrabalovy « Postřižiny » i nová kniha « Slavnost sněženek », ba i do stoupy hozené třídičné vydání « Káji Mařka » od autorky, skrývající se pod pseudonymem F. Háj. V Dialogu si lze prakticky objednat každou knihu, ba právě objednávkou německých či anglických knih lze knihkupectví ještě více podpořit, neboť je členem Svazu německých knihkupců.

DIALOG  
Gutleutstr. 15  
FRANKFURT / M.  
tel. (49-611) 23 52 80

## SVĚDECTVÍ

Reprint prvního ročníku

Přijímáme záznamy na reprint dávno rozebraného, prvního ročníku *Svědectví* 1956.

V reprintech chceme postupně pokračovat. Ročník 1-1956 vyjde ještě v tomto roce.

Cena bude stanovena podle počtu objednávek.

Objednávky a dotazy na :

Buchhandlung DIALOG  
Gutleutstr. 15  
D - 6000 Frankfurt/M. 1  
West Germany

Otevřeno denně, nedaleko Hl. nádraží.  
Telefony 23 52 80, 23 48 06 (večer).

Éditeurs responsables : Jaroslav Vrzala (France), Jacques Reinbold,  
15 Yzerenwegstraat, 3200 Kessel-Lo (Belgique)

Printed in Belgium by the St. Catherine Press Ltd., Tempelhof 37, Bruges

*Toto číslo dáno do tisku 8. října 1979*

*Svědectví (Témoignage) est une revue indépendante paraissant tous les trois mois et rédigée en tchèque et en slovaque. Publiée depuis 1956, elle traite principalement des problèmes de la Tchécoslovaquie et son rôle est double : elle constitue une tribune où les intellectuels tchèques et slovaques peuvent librement exprimer leurs opinions ou publier leurs ouvrages, et elle permet à ses lecteurs de Tchécoslovaquie de ne pas ignorer les conceptions et les œuvres de leurs compatriotes du dehors. En outre, elle s'efforce de faire mieux connaître les grandes questions politiques ou culturelles du temps et leur évolution par des articles inédits ou la reproduction de textes d'un intérêt particulier pour le public auquel elle s'adresse.*

*Svědectví (Testimony) is an independent quarterly review published in the Czech and Slovak languages since 1956. Devoted essentially to Czechoslovak affairs, its aim is two-fold: to provide a free platform for Czech and Slovak intellectuals who want to express their views or publish their work in a periodical devoid of any bias; and to introduce to readers in Czechoslovakia the thoughts and the work of their compatriots living outside their native country. In addition, the review attempts to contribute to the understanding of major political and cultural issues and trends by commissioning or reprinting articles of specific interest to Czechoslovak readers.*

Éditeurs responsables : Jaroslav Vrzala (France), Jacques Reinbold,  
15 Yzerenwegstraat, 3200 Kessel-Lo (Belgique)

*Printed in Belgium by the St. Catherine Press Ltd., Tempelhof 37, Bruges*